

افغانستان آزاد – آزاد افغانستان

AA-AA

چو کشور نباشد تن من مباد بدین بوم و بر زنده یک تن مباد
همه سر به سر تن به کشتن دهیم از آن به که کشور به دشمن دهیم

www.afgazad.com

afgazad@gmail.com

Political

سیاسی

محمد محق

۱۹ اگست ۲۰۲۲



محمد محق

در باره حمله بر سلمان رشدی

کتاب آیات شیطانی سلمان رشدی از همان آغاز پرحاشیه و مناقشه برانگیز بود، چه به دلیل محتوای کتاب و چه به علت سیاسی شدن آن. این کتاب مانند همه کتاب‌های داستانی محصول تخیلاتی است که عناصر اولیه‌اش را از منابعی دیگر وام می‌گیرد. بذر اولیه تخیلات سلمان رشدی داستانی کهن در روایات اسلامی به نام غرانیق است که شمار فراوانی از مفسران و محدثان برجسته قدیم به شمول طبری، ابن حجر، ابن تیمیه، و سیوطی، روایتش کرده‌اند.

در باره میزان اعتبار این روایت از همان قدیم اختلاف نظر وجود داشته است، اما امروزیان با توجه به پیامدهای این قصه، ترجیح می‌دهند که آن را بی‌پایه و ناموثق بخوانند. داستان غرانیق در پیوند با آیت ۵۲ سوره حج به میان آمده است که می‌گوید "شیطان در تمنیات پیامبران القاناتی می‌کند و خداوند آن القانات را منسوخ می‌گرداند." طبق روایت غرانیق، در لحظه‌ای که پیامبر اسلام آیاتی از قرآن را بر مشرکان قریش می‌خواند، شیطان سخنانی را به تمجید از خدایان مشرکان بر زبان او نهاد و این باعث خشنودی مشرکان شد. این روایت دستمایه کار سلمان رشدی برای بسط و گسترش داستانی خیالی شده و او نام آیات شیطانی را بر آن گذاشته است. وی هرچند در کتاب آیات شیطانی خود مشخصاً از پیامبر اسلام نام نگرفته است، اما یکی از شخصیت‌های خیالی داستان او به گونه‌ای به تصویر کشیده شده است که برای خواننده تداعی کننده شخصیت پیامبر اسلام است، و همین موضوع سبب خشم پاره‌ای از مسلمانان شده است.

نقد محتویات کتاب، چه از نظر هنر داستان‌نویسی و چه از نظر وثاقت تاریخی یک طرف این ماجراست و حواشی پرهیاهوی سیاسی آن که یکی از وجوه برخورد تمدن‌ها را به تصویر می‌کشد طرف دیگر آن است. قتل چند ناشر و مترجم و اقدام به قتل نویسنده‌اش پرسش‌های فلسفی ژرفی را در باره چند و چون اصول همزیستی در دهکده زمین به میان کشیده است، در یک طرف تأکید بر حقوق اساسی آدمی به شمول حق آزادی بیان و اندیشه و در طرف دیگر تأکید بر احترام به مقدسات دیگران، با مناقشه بر سر مرزهای مقدسات و چرائی و چگونگی احترام به آن‌ها.

دیدگاه اسلام در این باره چیست؟ آیا اگر کسی به پیامبر مسلمانان اهانت کرد آنان مکلفند که با او به خشونت رفتار کنند؟ قرآن چنین چیزی نمی‌گوید و نه تنها مؤمنان را به برخوردی خشن فرمان نداده است، بلکه پیامبر را، در برابر منتقدانی که او را دروغگو، کاهن و جادوگر می‌خواندند، توصیه به شکیبایی و گذشت کرده است. نخستین باری که در تاریخ اسلام کیفر اهانت به پیامبر اسلام محکومیت به اعدام عنوان شد از سوی پیشوای برجسته سلفیان، ابن تیمیه در قرن هشتم هجری بود که رساله‌ای در این باب نگاشت با عنوان "الصارم المسلول علی شاتم الرسول". این فتوا اساس کار بیشتر گروه‌های افراطی در عصر حاضر و یکی از منابع اساسی برای صدور فتوای خشن به شمار می‌رود. بازتاب اعمال خشونت‌باری از این قبیل در دنیای کنونی موضع مسلمانان را از نظر اخلاقی ضعیف و آسیب‌پذیر ساخته و دلیلی ملموس و محکم به دست کسانی داده است که مسلمانان را نابردبار، متعصب، و خشونت‌گرا می‌دانند. از نظر آنان حمله به جان یک نویسنده نشانه درماندگی در عرصه منطق و استدلال است. آیا بهتر نیست که به جای رفتن به جان سلمان رشدی، میراث سنتی گذشته را به بازخوانی و نقد گرفت و راهی به رهائی از خرافات انباشته در آن جست و جو کرد؟